CO JE FILMOVÁ ADAPTACE LITERÁRNÍHO DÍLA?

1. POKUS O DEFINICI FILMOVÉ ADAPTACE LITERÁRNÍHO DÍLA

literatura a film = ***dva světy*** se specifickými vyjadřovacími prostředky

- *literatura* → slovo + představa
- *film* → různé prostředky: slovo, obraz, zvuk, střih, hudba…

x

společné = ***možnost vyprávět příběh***

polovina filmů inspirována literaturou → vzniká **filmová adaptace literárního díla**

- adaptatio (adaptare) = ***přizpůsobovat***
- převedení literárního díla (jazykové, kompoziční a významové vrstvy) → do podoby filmu (filmový jazyk)
- proměna literárního útvaru = složitý proces (subjektivní pohled) → výzva
  - zdůraznit linie nosné pro film
  - snaha (ale ne nutnost) zachovat myšlenku původního díla
  - tlumočit vše vhodnými prostředky
- způsoby provedení adaptace literárního díla → různé (doslovný přepis X volná adaptace)
- nadaní tvůrci → ne konvenční převod X předlohou se jen inspirují, zpracují jen část
- každý filmový přepis liter. díla → specifický svými podmínkami, tvůrčím záměrem i určením

  adaptace → vždy jeden ze *způsobů interpretace výchozího díla* → vzniká **svébytné umělecké dílo**

fáze adaptace literárního díla

filmová adaptace literárního díla = složitý proces → několik fází:

1. výběr motivů literárního díla (selekce)

- na začátku → důkladné čtení literárního díla (scenárista se učí chápat knihu a rozhoduje, zda nabízí pouze jeden výklad, případně jakou výkladovou rovinu zvolit)
- podle zvolené myšlenkové páteře → *dochází k selekci (výběru) jednotlivých motivů* (kniha obsahuje řadu motivů, scenárista upřednostňuje jen některé)
- neexistuje ideální předloha → kde by nemuselo docházet k výběru motivů a šla by „doslovně" převést
- scenárista určuje → zda je buď věrný X nebo dodává dílu své nové interpretace

2. rozpracování motivů (amplifikace)

- scenárista → rozpracovává, domýšlí naznačené charaktery, přidává postavy nové, poskytuje jim nová zázemí → závisí na fantazii a zkušenostech + na tom, jakou zvolí míru odchýlení se od původní předlohy
- funkční amplifikace → adaptace povídky **Jana Drdy** *Vyšší princip* (režie **Jiří Krejčík**, 1960) → úprava scénáře režisér i autor předlohy → po domluvě rozšířili povídku o nová časová a dějová pásma, dopsali řadu postav = intimní příběh několikastránkové předlohy se rozrostl do rozměrů antické tragédie → nevídané: nenarušili původní vyznění povídky, jen ho pravými prostředky zdůraznili

3. hledání nových významů (aktualizace)

- nalézání nových významů a výkladů díla a souvislostí
- různá intenzita → někdy snaha zachovat co největší věrnost předloze x jindy potřeba zasadit původní dílo např. do zcela nového historického, společenského či geografického kontextu → např. adaptace **Shakespearova** *Romea a Julie* (1996, **Baz Luhrmann**) → zachoval přesně podle předlohy postavy a konflikty x ale drama přenesl do současnosti (město Verona Beach) → účel = přiblížení předlohy mladým divákům, zatraktivnění i odmítnutí klasických, historizujících adaptací titulů

4. audiovizuální zachycení předmětů a situací (konkretizace)

- je dílem režiséra (a dalších profesí), konkretizuje scenáristovy představy = audiovizuální zachycení jednotlivých postav a situací

kvality (aspekty) přepisu literárního díla do filmové podoby→ různé

adaptace → může mít nejrůznější kvality

- braková literatura → není podmínkou, že z ní automaticky vznikne špatný film
- červená knihovna → můžeme se k ní vracet i v dnešní době (viz Troškův film Andělská tvář)
- hodnotná umělecká literatura není zárukou dobrého filmu
- konkrétní přepis literárního díla do filmové podoby pak má několik aspektů:

1) kvantitativní aspekt

- sleduje míru či množství převedených motivů
- otázka: má být autor přepisu věrný originálu, nebo se mu má/může vzdálit?

přepis věrný → *otrocký (doslovný)* = klasická adaptace

- potřeba co nejvíce se přiblížit literárnímu dílu (jen u určitých děl adekvátního rozsahu) – např. novela, povídka, realističtější struktura… x u rozsáhlejších útvarů (např. románové fresky jako třeba Proustovo *Hledání ztraceného času*) → věrný přepis se nedá předpokládat
- prostá reprodukce literárního textu → snaha získat co nejpřesnější ekvivalent hlavní linie syžetu, konfliktu, hrdiny a kresby prostředí
- motivací: *popularizace díla* oblíbeného veřejností, i cíle *komerční* a *umělecké*
- většinou spíše jednoduché ilustrace textu
- zdařilý příklad věrného přepisu → 1967: ***Rozmarné léto*** (r. Jiří Menzel, předloha: Vladislav Vančura)

přepis volný
- používá z původní předlohy jen určité motivy, linie + nemusí přesně dodržovat dějovou strukturu
- zachytit původní atmosféru a vystihnout hlavní smysl díla (i za cenu redukcí a odchylek od originálu) → vědomí nemožnosti plné reprodukce výchozího textu filmem
- režiséři jsou si vědomi i polemického vyznění, nejde tolik o přesné vystižení
- ***Ostře sledované vlaky*** (1967, r. Jiří Menzel) → podle Bohumila Hrabala (Menzel → zobrazil jen tři dějové epizody předlohy, ovšem oproti jejímu tematickému a časovému vrstvení je sjednotil do lineárně probíhajícího děje)
- ***Žert*** (1967, r. Jaromil Jireš) → adaptace románu Milana Kundery
- ***Démanty noci*** (r. Jan Němec) → podle povídky *Sousto* Arnošta Lustiga

na motivy
- velmi uvolněný způsob adaptace původní předlohy
- režiséři si jsou často vědomi polemického vyznění výsledného díla
- ***Návrat idiota*** (1999, r. Saša Gedeon) → tvůrce odkazuje na jediný motiv Dostojevského románu *Idiot*
- ***Hvězda padá vzhůru*** (1973, r. Ladislav Rychman, 1973) → muzikál, volné zpracování klasického dramatu J. K. Tyla *Strakonický dudák* → příběh zasazen do období normalizace, titulní hrdina – v herecké a pěveckém podání Karla Gotta – po krátkém kontaktu s kapitalistickou cizinou rychle prozře a uznává, že realita socialismu je pro život tou nejideálnější volbou

2) kvalitativní aspekt
- adaptace posuzovaná vzhledem k estetickým kvalitám literární předlohy a filmové podoby → jak pracuje s myšlenkou, smyslem, poetikou díla + hodnotí se úroveň myšlenkové závislosti na předloze → aspekt kvality

adaptace → dodržení ducha či smyslu předlohy
- ***Měsíc nad řekou*** (1953, r. Václav Krška) → Fráňa Šrámek *Měsíc nad řekou* → důkladně ztvárnil jednotlivé dějové momenty a postihl psychologii hrdinů příběhu + výrazně zachytil prchavé okamžiky impresionistického ladění a zaměření původní divadelní hry

interpretace – nové a odhalující čtení původní předlohy → film nemusí souhlasit s tradičními výklady původního díla
- ***Případ pro začínajícího kata*** (1969, r. Pavel Juráček) → podle Jonathana Swifta: *Třetí kniha Gulliverových cest (Cesta do Laputy, Balnibari, Glubbdribu a do Japonska)*

rezignace – výrazné se odchýlení → zjednodušení či popření předlohy

3) realizační aspekt
- jaké prostředky filmové řeči tvůrci při adaptaci tvůrci zdůrazňují a ve výsledném díle převládají

výtvarný přepis
- např. Juraj Herz – vždy se snaží v rámci realizace toho kterého snímku zdůraznit určitý výtvarný styl
  Spalovač mrtvol – expresionismus
  Sladké hry minulého léta – francouzský impresionismus
  Morgiana, **Petrolejové lampy** – symbolismus, secese → *https://www.youtube.com/watch?v=rUsO0uxsrrg*

hudební přepis → klade důraz na hudební stránku
- **Valerie a týden divů** (r. Jaromil Jireš, podle Vítězslava Nezvala)
  https://www.youtube.com/watch?v=uHCcbE0NoGo

herecký přepis
- důraz kladen na herecké ztvárnění a osobnosti
- adaptace Jiřího Menzela – např. **Rozmarné léto**: https://www.youtube.com/watch?v=WOJ4HdbZAdY

komplexní film → ideální příkladem vyváženého uplatnění všech složek filmové řeči
Ostře sledované vlaky https://www.youtube.com/watch?v=04OMvAw7N28
Markéta Lazarová
Amadeus (r. Miloš Forman → předloha Petera Schaffera)